

УДК 372.881.1

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ

Штохман Л.М.

Тернопільський національний економічний університет

У статті розглядається питання навчання іноземних мов, зокрема усного мовлення. Аналізуються деякі аспекти навчання за комунікативною методикою, що полягає у використанні реальних ситуацій із життя, які спонукають до спілкування, описані в працях західних науковців та практиків. Досліджується поняття «прогалин» у спілкуванні та способи їх заповнення. Описуються деякі труднощі, з якими стикається вчитель, навчаючи усного мовлення. Приділяється увага практичним питанням ефективного моніторингу і контролю за мовленням.

Ключові слова: навчання, мовлення, заняття, спілкування, завдання.

Постановка проблеми. Зростання значення іноземних мов у житті суспільства і кожної людини, наявність багатомовного й полікультурного середовища в усіх європейських країнах вимагає розширення індивідуального мовного досвіду особистості. Сприйняття іноземної мови як засобу міжнародного спілкування стимулює пошук нових підходів в організації процесу навчання іноземних мов.

Потенційний ринок робочих місць зростає із великою швидкістю, а школи, коледжі, університети пропонують освітні послуги із викладання іноземних мов не лише для студентів, але й для спеціалістів, які відчувають високу мотивацію та бажання здобути необхідні, чи доповнити вже здобуті знання для покращення комунікативних навичок з метою просування у кар'єрі. У сучасній світовій економіці необхідними є не лише навички вільного читання, письма, говоріння – ті, хто вивчають мову, хочуть спілкуватись так, щоб їх рівень визнали та оцінили співрозмовники – партнери із багатьох країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Домінуючим умінням, на розвиток якого спрямовані всі зусилля у навчанні мови, є говоріння. Воно вважається способом реалізації за допомогою мови комунікативного наміру, тому процес навчання розглядається як комунікативно спрямований процес включення у взаємодію зі світом (Є.І. Пасов) [2]. Відповідно до дидактичної теорії, у руслі якої здійснюється процес навчання, визначаються особливості підготовки і проведення навчального заняття. Досить докладно описана їхня специфіка в пояснювально-ілюстративному і проблемному навчанні (І.Я. Лернер, А.М. Матюшкін, М.І. Махмутов, І.М. Черг та ін.) [1; 3; 4]. Його суть полягає у виході за межі сучасного світогляду, інтегруванні традиційного і нетрадиційного знання, у пошуку нестандартних шляхів вирішення професійних задач, посиленні суб'єктивної поведінки студента (Сисова С.О., Рибалка В.В., Піхота О.М.) [3; 5; 6].

Мовленнєва функціональна система, яка забезпечує комунікацію, тобто спілкування, має складний, системний характер і включає в себе цілий ряд ланок: мотив, задум, внутрішню програму і т. д. Ще однією умовою комунікативності є наявність чи відсутність у тих, хто навчається, мотиву для здійснення мовленнєвої діяльності іноземною мовою [1; 4; 6]. Це положення є головним при визначенні комунікативності. Важли-

вою умовою ефективності діяльності, за визначенням багатьох науковців, є наявність і мотиву, і предмету діяльності, їх тотожність [1; 4; 5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У вивченні іноземної мови майже всі методи вимагають багатогодинних тренувань як у присутності вчителя, так і самостійних за допомогою технічних засобів навчання. Інтенсивність за часом, використання технічних засобів навчання, багаторазовість повторення матеріалу дозволяють досить швидко досягти певного рівня розвитку вмінь, особливо умінь говоріння. Та часи непомірних захопленнь з приводу «лабораторій усного мовлення давно пройшли. Критики цих методів підкреслюють неможливість поглибленого проникнення в структури мови подібним способом: технологія лабораторії усного мовлення дозволяє засвоїти досить обмежений, а отже, одноманітний набір вправ, метою яких є, в основному, відтворення (а не продукція) знайомих мовних структур [3]. Крім того, мішенню для критики часто стають тексти підручників, що створених на основі обох методів. Як правило, це діалоги, покликані продемонструвати, як кажуть носії мови «в житті». Проте, ці спеціально придумані, так звані синтетичні тексти, лише віддалено нагадують розмови реальних носіїв [там само].

Вирішенням такої ситуації стало використання методичної концепції навчання іноземним мовам, яка своєю основою має комунікативний підхід до професійно орієнтованого навчання, що полягає у використанні реальних ситуацій із життя, які спонукають до спілкування. Тобто, якщо студентів до спілкування спонукає реальна потреба чи мотивація, це дозволяє стверджувати, що вони навчаються використовувати мову ефективніше.

Формулювання цілей статті. З огляду на вищевказане метою нашої статті є розгляд питання навчання іноземної мови, зокрема усного мовлення та низки чинників, що мають вплив на його ефективність, описаних у працях західних науковців та методистів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Саме об'єктивна дійсність виступає тією основою, яка викликає потребу у спілкуванні. Мотивація до висловлювання виникає при умові, якщо в того, хто вивчає мову, є потреба висловити свою думку. Як твердить експерт у сфері навчання мови Gareth Rees, систематичне і навмисне створення проблемних ситуацій сприяє

виникненню мотиву і потреб висловлювання, висунення гіпотез, припущень, активізації розумової діяльності [10].

Вона досліджує поняття GАР між співрозмовниками як мотиву для комунікації. Пошук способів для створення таких прогалин, які потребують заповнення, створює можливості для спілкування і спонукає до нових видів діяльності. У цьому контексті це – різниця в поінформованості, що широко застосовується в комунікативному підході. А володіє інформацією, В потрібно її дізнатись, для чого необхідно задати кілька запитань.

В інших випадках це – різниця в досвіді. Студенти починають навчання одразу на різних рівнях володіння мовою, знань тощо. Дізнатись про ставлення, позицію щодо того чи іншого факту чи явища так само означає заповнити прогалину між співрозмовниками. Широке використання вправ, які стосуються особистісної інформації, у підручниках з вивчення мов є яскравим свідченням цінності такого прийому. Метою вчителя є збільшити час говоріння на занятті. Саме така діяльність, на думку Gareth Rees, є найефективнішою в умовах групи.

З її досвіду, хороші результати дають такі приклади практичного застосування заповнення прогалин:

- При перевірці завдання вчитель може оголосити правильні відповіді, після чого працювати із питаннями щодо них.

- Повідомити частину відповідей половині студентів, іншу – іншій частині, щоб вони самостійно дізнавались про результати, спілкуючись.

- Прийом «заповнення прогалин» використовується у завданні перевірки відповідей в парах, коли один не знає про результати іншого.

- Питання із застосуванням вивченої лексики чи такі, що вимагатимуть нових слів у відповіді.

Використання прийому заповнення інформаційних чи прогалин досвіду, на думку Gareth Rees, є хорошим способом введення в тему. Наприклад у темі «Зайнятість» студенти можуть розповісти про професії членів родини чи про рангувати професії за певними критеріями. Така діяльність зазвичай не вимагає багато матеріалів і не займає багато часу. Як вважає Gareth Rees, вона є стимулом до обдумування продуктивної практики говоріння і спрямована на створення можливостей для змістовного спілкування та може збільшити кількість учасників, що беруть у ньому участь протягом заняття [там само]. Не менш важливим у цих умовах є зворотний зв'язок, виправлення та оцінювання мовлення студентів – те, що вони чекають отримати від вчителя.

Досвідчений вчитель-практик Barney Griffiths у своєму дослідженні так само приділяє увагу говорінню у навчанні іноземної мови. Він наголошує на тому, що природнього спілкування в умовах навчання таки бракує. Зазвичай комунікативні завдання, за виконанням яких студенти проводять багато часу, базуються лише на підручнику, і не приймається до уваги той факт, що така діяльність може виконуватись з підручником самостійно, в позанавчальний час. Він наголошує, що хороший вчитель мови – це той, хто може створити умови для природнього спілку-

вання мовою, що вивчається, і допомогти, коли студенти хочуть висловити те, що потрібно їм, що і вдосконалив їхню англійську [7].

Окрему увагу Griffiths приділяє незручностям, з якими вчителі стикаються у цій діяльності. Це – деталі, які, на його погляд, впливають на результативність навчання:

- Труднощі доступу

Залежно від розміщення в кімнаті доступ до студентів може бути легким, затрудненим чи неможливим. Контроль усного мовлення повинен відбуватись на відстані, що дозволяє його повноцінно сприймати. Тому вкрай важливим є створити умови для цього. Пересування по кімнаті, зміна місця для кожного нового завдання, щоб вчитель мав можливість почути кожного, є тими прийомами, на які вчитель-практик радить звернути увагу у навчанні усного мовлення.

- Труднощі слухання

Почути мовлення того, хто навчається, іноді важко через його особисті особливості – звичку до бурмотіння чи нечітке мовлення. Тому не менш важливим є звертати увагу на необхідність чіткої вимови студентів, щоб мати можливість пізніше надати повноцінний зворотний зв'язок. Оволодіння технікою селективного слухання допоможе зосередитись на роботі певної пари чи групи.

- Непомітні помилки

Ми звикаємо до того, як студенти говорять англійською у нашій країні, як перекладають сталі вирази чи використовують неточні слова і часом забуваємо наголосити, що носії мови чи іноземці з інших країн, які спілкуються англійською, можливо, не зрозуміють дещо з цього. Barney Griffiths наголошує, що ефективно вирішити таку ситуацію можна, записуючи на дошці все, що звучить неточно. Розбір цих випадків дасть змогу зрозуміти, в чому саме проблема, що саме хоче сказати студент і як це висловити правильніше. Записуючи невірне речення на дошці для аналізу, часто можемо зіткнутись із тим, що багато зі студентів, вважають його доречним і висловились би аналогічно, адже мають таку ж мовну підоснову, як і той, хто його сказав. Коментарі вчителя у цьому випадку дозволять перефразувати речення для точнішої передачі думки.

- порушення комунікаційної діяльності.

Так званий ненав'язливий моніторинг відбувається непомітно для студентів, якщо їм повідомити наперед про його процедуру. Питання вони можуть задавати або в процесі роботи, або під час паузи для цього. Іноді можливо відповідати, не відриваючи їх від діяльності.

- неможливість записати всі помилки.

Фахівець наголошує на тому, що всі помилки записувати не потрібно. Варто шукати помилки, які вплинуть на спілкування в конкретній ситуації. Записуючи неправильне речення, ми можемо не звернути увагу на інші помилки, які допускають студенти в групі. Головне у цій ситуації – бути вибіркоким і записувати типові помилки, щоб пояснення були близькими якомога більшої кількості студентів [там само].

Окрему увагу Barney Griffiths приділяє практичним питанням ефективного моніторингу за мовленням і виокремлює наступні деталі:

· Проінформувати. Робота з групою стає ефективнішою, якщо студенти проінформовані, що ви робите та чому. Помилки варто занотувати і розібрати пізніше, щоб не переривати роботу. Для цього важливо забезпечити достатній рівень доступу до всіх пар або груп, щоб почути мовлення кожного.

· Вирішити, скільки часу приділити кожній групі. Спостерігаючи за їх роботою, потрібно завжди бути готовим залишити одну групу та перейти до іншої, щоб відповісти на питання її учасників. Створити враження, що ви доступні всім, хоча слухаєте лише декількох.

· Переконаватися, що зроблені нотатки є розбірливими – розділити, наприклад, сторінку на три частини: граматику, вимову та лексику. У першому і останньому випадках можливо точно записати те, що сказав студент, і розібрати помилки пізніше. У випадку проблеми із вимовою знадобиться певна візуальна форма позначення, така як фонетичні символи, наголос, стрілки тощо [там само].

Питання контролю за мовленням порушує і Paul Kaye, експерт у сфері комунікативного навчання мови. Оцінювати загальну комунікативну компетентність мовця, на його думку, необхідно із правильно підібраними завданнями [8]. Серед аспектів проміжного оцінювання він виділяє:

– Фонологічні ознаки. Такі складові, як індивідуальні особливості вимови, ритм та інтонацію

виявити та оцінити досить легко, співставляючи їх із нормою.

– Відповідність правилам. Мовці повинні розуміти і слідувати правилам граматики, структури висловлювання, вживання лексики.

– Комунікативні функції. Розуміння ролі інтонації та наголосу, повторів, пауз тощо. Результативність застосованих засобів висловлювання у досягненні поставлених комунікативних цілей.

– Соціальні фактори. Вживання офіційного і неформального стилів мовлення; вплив соціального статусу, віку, статі; правила розгортання, ведення і завершення розмови [9].

Висновки з даного дослідження. Вибір комунікативного підходу до навчання іноземної мови активізує багато питань, пов'язаних із підготовкою вчителів, вибором матеріалу, оцінюванням. На багатьох заняттях іноземної усне мовлення займає значну частину часу. Воно є сукупністю багатьох аспектів, а досягнення комунікативних цілей залежить від їх використання мовцем. Говоріння є віддзеркаленням знань студентів і найціннішим джерелом інформації, доступним для роботи і оцінювання. Ці дані є набагато ціннішими, ніж узагальнені цілі заняття з навчальної програми. Розробка ефективної процедури моніторингу мови студентів займає час, але завдяки співпраці на заняттях та досягнутим результатам заняття стають цінним досвідом як для учнів, так і для викладачів.

Список літератури:

1. Булах І. Методи контролю та оцінювання рівня знань // Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України. – К.: Видавничий дім «KM Academia», 1997. – С. 169-185.
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М.: «Высшая школа», 1991. – 207 с.
3. Зязюн І. А. Неперервна освіта: концептуальні засади і сучасні технології // Творча особистість у системі неперервної освіти. – Харків, ХДПУ, 2002 р.
4. Пометун О., Пироженок Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – К., 2002.
5. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам: базовый курс лекций. – М.: Просвещение, 2005. – 173 с.
6. Хайруллина С. А. Индивидуализация и дифференциация обучения в вечерней школе. – М.: Просвещение, 1985. – 143 с.
7. Griffiths Barney Monitoring speaking Електронний ресурс: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/monitoring-speaking>.
8. Kaye Paul Evaluating speaking Електронний ресурс: <http://www.teachingenglish.org.uk/article/evaluating-speaking>.
9. Kaye Paul Evaluating speaking – Part 2 Електронний ресурс: <http://www.teachingenglish.org.uk/article/evaluating-speaking-part-2>.
10. Rees Gareth Find the gap – increasing speaking in class Електронний ресурс: <http://www.teachingenglish.org.uk/article/find-gap-increasing-speaking-class>.

Штохман Л.М.

Тернопольский национальный экономический университет

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОЙ УСТНОЙ РЕЧИ

Аннотация

В статье рассматривается вопрос обучения иностранному языку, устной речи в частности. Анализируются некоторые аспекты обучения по коммуникативной методике, которая заключается в задействовании реальных ситуаций, побуждающих к общению, описанных в работах западных ученых и практиков. Исследуется понятие «пробелов» в общении и способы их заполнения. Описываются некоторые трудности, с которыми сталкивается учитель, обучая устной речи. Уделяется внимание практическим вопросам эффективного мониторинга и контроля над речью.

Ключевые слова: обучение, речь, занятие, общение, задание.

Shtokhman L.M.

Ternopil National Economic University

SOME ASPECTS OF TEACHING FOREIGN SPEAKING

Summary

The article deals with the issue of teaching a foreign language, speaking in particular. Analyzed are some aspects of communicative language teaching that makes use of real-life situations necessitating communication which is considered in western experts' and practitioners' works. This article looks at how the notion of a gap between speakers can be used to provide a reason for communication. Finding ways to create gaps between students, gaps which need closing, creates speaking opportunities and prompts the creation of new activities. Described are some problems teachers have with monitoring and some possible solutions and also the practicalities of developing an effective procedure for monitoring.

Keywords: teaching, speaking, class, communication, task.